

5. Literatura 15.století.Husitská literatura.Osobnost Jana Husa. Doznívání husitských ideálů

Vznik: koncem 14.stol.

- Církev vlastní 2/3 majetku, půdy, nejbohatší v zemi
- Neřídí se desaterem
- Prodej odpustků

3 etapy husitství: 1) počátek, kritika církve, nespokojenost

- Předchůdci Husovi Tomáš Štítný ze Š.,Konsád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže

2) upálení J.Husa +1415 , hlavně 20.léta 15.stol.,vítězné bitvy u Sudoměře, na Vítkově, u Domažlic, ...

- Vrchol husitství
 - kroniky
 - kancionály
 - traktáty
 - listy
 - satiry, kritiky
 - náboženské spisy

Mistr Jan Hus (1370 – 1415)

☛Husinec u Prachatic; z chudé rodiny; studoval na pražské univerzitě ☛univerzitní mistr (1396), vysvěcen na kněze (1400), po r. 1409 se stal rektorem univerzity

- od r. 1402 kazatel Betlémské kapli (česky)
- ovlivnil Václava IV. ☛ vydán Kutnohorský dekret (1409) omezující vliv cizinců na pražské univerzitě
- spory s církví - obhájí názory angl. reformátora Johna Wycliffa
- proti odpustkům, kritizoval církev (bohatství, rozmařilost, mravní zkaženost); pronásledován, dán do klatby, jeho církevní obřady byly ve městě zakázány, vypovězen z Prahy; kázal pak pod širým nebem na Kozím Hrádku a na Krakovci
- na církevním koncilu (sněmu) v Kostnici uvězněn, jako kacíř 6. 7. 1415 upálen; popel byl rozprášen do Rýna

Dílo:

1. latinsky – pro učence

O církvi (De ecclesia) – popírá papežovo postavení, hlavou církve je Kristus a příslušníkem jen ten, kdo nemá hřích

2. česky – pro lid

Výklad Viery, Desatera a Páteře – výklad tří modliteb

- úvahy o mravním životě a kritika

společnosti /1412/

Knížky o svatokupectví – ostrá kritika církve, jejího bohatství, prodávání odpustků;

doklady ze současného života /1413/

*„hledaj pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě,
miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu,
braň pravdy až do smrti“*

Postila – výklad části evangelia formou kázání nebo traktátu, po odchodu z Prahy

Dcerka – o správném životě žen a dívek

listy z Kostnice – promluvy (obdoba kázání), svým přátelům a stoupencům
vliv na vývoj českého pravopisu:

spis - O pravopise českém (De orthographia bohemica)

- místo pravopisu spřežkového, ve kterém odpovídala jedna hláska i několika písmenům

zavedl pravopis diakritický (rozlišující, tj. se znaménky);

dlouhé samohlásky označoval čárkou (tzv. nabodeničko dlouhé)

měkké souhlásky tečkou (tzv. nabodeničko krátké)

- dbal o správnou výslovnost, odstranil archaismy, nahrazoval německá slova českými

- viz O čistotě českého jazyka / Výklad Viery, Desatera a Páteře/

Jan Želivský

- kazatel a mluvčí pražské chudiny - iniciátor pražské defenestrace 1419

Tomáš Štítný ze Štítného = předchůdce Jana Husa v kritice církve

- Knížky sestery o obecných věcech křesťanských

= soubor traktátů o dokonalém křesťanském životě

Literatura v době husitských bojů (vrcholného husitství)

ústřední postavení zaujímal píseň, ztrácejí se žánry neodpovídající dobovým potřebám /epos, legenda/

- zvláštní místo měla bible – v té době nejčtenější knihou; lidem sloužila jako čítanka, husitským vzdělancům jako zdroj náboženské argumentace
- rozvíjí se satira, kronika, polemika, cestopisná literatura
- rozvoj lidového zpěvu – husitské chorály
- **Jistebnický kancionál** (zpěvník) - název podle místa nálezu 1872, autoři anonymní, 20.léta 15.st.
- např. **Ktož jsú boží bojovníci**
- náboženská, vojenská, bojová píseň
- cíl: povznést sebevědomí, dodat odvahu, statečnost, sjednotit k boji
- **Povstaň, povstaň, veliké město Pražské**
- píseň Prahy s výzvou k boji proti Zikmundovi

Vavřinec z Březové

- **Píseň o vítězství u Domažlic = Báseň vznešené Koruny české**
- historická báseň, latinská, oslavuje husitské vítězství u Domažlic
- **Husitská kronika** (próza, latinsky), události z let 1414 – 1421, nedokončená

Budyšínský rukopis – tři veršované, alegorické, polemické skladby proti Zikmundovi

- **Žaloba Koruny české,**
- **Porok (=výtka) Koruny české**
- **Hádání Prahy s Kutnou Horou** - spor husitské Prahy a katolické Kutné Hory
- **autor neznámý, na straně husitské**

3) etapa – 30.léta 15. Stol., hlavně po r.1434, tj. po bitvě U Lipan

Literatura doby polipanské

- po porážce husitů u Lipan 1434
 - menší původní tvořivost, navazuje na tvorbu předhusitskou, žánry – traktát, polemika
- (= spor, vzájemné vyvracení názorů protivníků), kázání

Petr Chelčický

- zeman, samouk, kritik společnosti
- obhajoval pasivitu (= neodporovat zlu násilím), pokoru, chudobu
- odmítal potřebu vyššího vzdělání i instituci státu
- **O trojím lidu**
- traktát – odsuzuje středověké dělení společnosti na 3 stavy (kněžský, vojenský, robotný)

- **O boji duchovním**
- traktát, v němž odmítl i spravedlivou válku, jediným možným bojem je duchovní zápas s ďáblem
- **Sieť viery pravé**
- traktát – kritika církve, hromadění majetku
- touha po spravedlivé společnosti, představa ideální církve
- **Postila**
- sbírka kázání s úvahami

1457 – vzniká **jednota bratrská** – na základě myšlenek Chelčického)

- kritizována katolíky i husity / viz dějepis 1. ročník /

zábavná literatura: především za Jiřího z Poděbrad

– oživení kulturních a politických styků: **Deník Václava Šaška z Bířkova** o cestě Lva z Rožmitálu s družinou po západní a jižní Evropě (zpracoval A. Jirásek = Z Čech až na konec světa)

- pokračuje proces počestřování literatury, její zlidovění /schopnost čtení a psaní mezi lidovými vrstvami/

Pojmy - literatura předhusitská a husitská

- **chorál** = velebná, mohutně působící sborová píseň /Svatý Václave, Ktož jsú boží bojovníci/

- **kancionál** = sborník církevních písní /např. Jistebnický/

- **traktát** = učené pojednání náboženského obsahu / viz J. Hus, T. Štítný, P.Chelčický /

- **kázání** = duchovní řeč, výklad

- **postila** = soubor kázání nebo traktátů vykládajících části evangelia /evangelium - viz bible/

např. J. Hus, P. Chelčický

- **spřežkový pravopis** = užívající spřežek, spřežka = užití dvou nebo více písmen pro označení jedné hlásky /viz J. Hus/

- **diakritický pravopis** = /z řeč./ rozlišovací, rozeznávací, užívající diakritická znaménka /tečky, čárky, kroužky .../

- **polemika** = útočně zahrocený názorový spor, proti někomu, něčemu /viz Budyšínský rukopis/, vzájemné vyvracení názorů

- **listy** = knižně a zastarale dopisy, psaní / viz J. Hus /

- **archaismus** = zastaralý, překonaný jev nebo zastaralý jazykový prostředek

- **Výklad Viery, Desatera a Páteře** = Věřím v Boha, Desatero božích přikázání, Otčenáš /viz Jan Hus/